

Cunoscută în special pentru traducerile din opera lui Chateaubriand, Marina Vazaca a oferit pentru prima oară cititorilor români selecții reprezentative din *Geniul creștinismului* (1998) și *Memorii de dincolo de mormânt* (2002), apoi traducerea integrală a *Memoriilor de dincolo de mormânt* (2021), precum și a ultimei scrieri a marelui clasic francez, *Viața lui Rancé* (2006). Toate aceste ediții sunt însoțite de prefețe, note și comentarii ale traducătoarei. Printre scriitorii francezi traduși de Marina Vazaca se mai numără Michel Butor (*Petrecerea timpului*, 1997), Henri Troyat (*Cehov*, 2006 și 2021; *Dostoievski*, 2022), Albert Camus (*Omul revoltat*, *Actuale*, 2019; *Discursurile din Suedia*, 2021; *Jurnale de călătorie*, 2022; *Conferințe și discursuri*, 2024; *Reflecții despre ghilotină*, 2025, al căror aparat critic a fost stabilit de traducătoare).

Traducerea integrală a cărții *Memorii de dincolo de mormânt* a fost recompensată cu premiul Uniunii Scriitorilor din România și a fost nominalizată pe lista scurtă a premiilor „Monica Lovinescu” (2022). Pentru activitatea sa dedicată răspândirii culturii franceze, Marina Vazaca a primit titlul de *Chevalier des Arts et des Lettres* (2004) și a fost distinsă cu *Prix du rayonnement de la langue française*, decernat de Academia franceză (2018).

FRANÇOIS-RENÉ DE CHATEAUBRIAND

VIATA LUI RANCÉ

Ediție revăzută

Traducere din limba franceză,
prefață, glosar și note
de MARINA VAZACA

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2026

Abatele François-Armand GERVAISE, *Jugement critique, mais équitable, des vies de feu M. l'abbé de Rancé par les sieurs Marsollier et Maupeou*, Londra, 1742.

Abatele NICAISE, *Relation d'un voyage à la Trappe*, în *Relation de la vie et de la mort édifiante de quelques religieux de la Trappe*, vol. V, 1755.

Dom Louis DU BOIS, *Histoire civile, religieuse et littéraire de la Trappe*, Paris, Raynal, 1824.

LUCRĂRI DE INTERES GENERAL,
PRIVITOARE LA EPOCA LUI RANCÉ:

Cardinalul de RETZ, *Mémoires* (publicate postum, începând din 1717).

SAINT-SIMON, *Mémoires* (publicate postum, între 1829-1830; prima ediție completă datează din 1856).

Doamna de SÉVIGNÉ, *Correspondance* (Chateaubriand a avut la dispoziție ediția incompletă publicată în secolul al XVIII-lea; primul text complet și fidel a apărut abia în perioada 1862-1867)

TALLEMANT DES RÉAUX, *Historiettes*, Paris, 1830.

SAINTE-BEUVE, *Port-Royal*, Paris, 1840.

CUPRINS

<i>Argument</i>	5
<i>Rancé sau despărțirea de amintiri</i>	7
<i>Cronologie</i>	23
<i>Notă asupra ediției</i>	29

VIAȚA LUI RANCÉ

<i>Avertisment</i>	35
<i>Cartea întâi</i>	39
<i>Cartea a doua</i>	83
<i>Cartea a treia</i>	155

ANEXE

<i>Glosar</i>	231
<i>Contextul religios al epocii lui Rancé</i>	237
<i>Sursele lui Chateaubriand</i>	249

RANCÉ SAU DESPĂRȚIREA DE AMINTIRI

Ultima frază a *Memoriilor de dincolo de mormânt*, scrisă pe 18 noiembrie 1841, sună așa: „Nu-mi mai rămâne decât să mă așez pe marginea gropii mele; apoi voi coborî curajos, cu crucifixul în mână, în eternitate”. În afara *Memoriilor*, a căror scriere l-a însoțit aproape întreaga viață, pentru Chateaubriand viața nu mai are sens. Nimeni până la el nu mai înscenase competiția dintre timpul trăit cu timpul scrierii și al amintirii, nimeni nu o resimțise mai dramatic, nimeni nu se întrebese cu o mai vie tresărire de îngrijorare: „Ce sunt eu în mâinile timpului?”. Suspendat astfel în timpul fără sens din afara scrisului, la șaptezeci și șase de ani, se hotărăște să abordeze un proiect mai vechi, față de care mărturisește însă că încearcă „un firesc dezgust”. Biografia întemeietorului ordinului trapiștilor era o lucrare mai de mult recomandată, dacă nu chiar cerută insistent, de abatele Séguin, confesorul său, dar care, mereu amânată, va apărea abia după moartea acestui preot venerat de către scriitor, a cărui memorie o omagiază cu dovada supunerii sale. Zâmbind melancolic la imaginea frumoaselor năluci care îi hrăniseră fantezia în tinerețe, Chateaubriand se resemnează și îl acceptă pe Rancé ca pe o muză a bătrâneții sale: „Odinioară am putut să închipui povestea Ameliei, acum sunt nevoit să o scriu pe a lui Rancé. Mi-am schimbat îngerul odată cu schimbarea anilor”, spune el în *Avertismentul* acestei cărți, ultima din viața sa. Operă de penitență totuși nu s-ar putea spune că face, pentru că își trădează subiectul diluându-l într-o materie aparent străină și uneori chiar ostilă demersului biografic.

Chateaubriand fiind deja un nume de mare rezonanță al epocii sale, faptul că avea din nou o lucrare în șantier nu trecuse

URBIS | We know

neobservat, dar interesul pentru viața unui om al bisericii a fost interpretat ca o dovadă de ipocrizie și ca un alt semn al credinței sale de paradă. Pe de altă parte, scrisoarea elogioasă până la penibil pe care abatele mănăstirii Notre-Dame de la Maison Dieu de la Trappe i-o adresase ca urmare a vizitei lui de documentare era indiciul cel mai clar că cel puțin ordinul său călugăresc aștepta din partea marelui scriitor o lucrare de propagandă. Așteptare îndreptățită, dacă e să ne gândim că Chateaubriand era în conștiința veacului său „autorul *Geniului creștinismului*”, el însuși repetând neîncetat că dintre toate titlurile sale de glorie, pe acesta îl considera cel mai de preț. În urmă cu patruzeci de ani, autor aproape necunoscut, abia întors din exil, demonstrase cu un succes uluitor că „religia creștină este frumoasă și prietenă cu omenirea”. Era adevărat în fond că, după ce Bonaparte restabilise oficial practicarea cultului în Franța prin semnarea Concordatului cu Roma, dacă discursul rostit de la înălțimea amvonului și-a recăpătat prestigiul, iar bisericile s-au și umplut în scurt timp de credincioși, asta se datora fără îndoială efectelor înnoitoare ale *Geniului creștinismului*. Cum lui Chateaubriand îi plăceau gesturile cu valoare simbolică, ar fi putut oferi la sfârșitul vieții un pandant, fie el și de mai mică anvergură, lucrării sale celei mai de succes. Numai că nu a fost să fie așa, iar la apariție cartea a produs dezamăgire. Sainte-Beuve, după o cronică ambiguă publicată în *Revue des Deux-Mondes*, pentru care Chateaubriand i-a mulțumit, a mai scris o alta, foarte severă, în *Revue suisse*, pe care nu a semnat-o și care, din fericire, i-a rămas necunoscută autorului aspru criticat: „Vom spune deschis că această carte, pe care ne-am fi închipuit-o atât de simplă și austeră, a devenit, din lipsă de seriozitate și din neglijență, un adevărat bricabrac; autorul aruncă totul la grămadă, amestecă totul și își golește toate dulpurile”. În același timp, tăcerea trapiștilor, lipsa oricărui semn de mulțumire din partea lor confirmă decepția, iar după aproape zece ani de la publicare, o însemnare din *Cronica mănăstirii de la 1789 până în zilele noastre* [1852] nu mai lasă niciun dubiu asupra efectului produs de scrierea lui Chateaubriand: „Domnul de Chateaubriand, bătrân și bolnav, care în singurătățile noastre

și regăsea pădurile și iazurile de la Combourg, venea să se inspire și să adune chiar pe locurile de penitență ale lui Rancé informații pentru biografia acestui reformator, la care lucra pe atunci. Și cu siguranță că niciun scriitor nu ar fi putut vorbi mai cu temei și nu ar fi putut cuceri mai multă simpatie în favoarea ordinului nostru și al ilustrului abate al Trapei. Dar ne îngăduim astăzi să ne îndoim de seriozitatea interesului pe care domnul de Chateaubriand l-a avut pentru această biografie. I-a dat o formă romantică și a pus în ea anumite povești calomnioase și neverosimile, de aceea și publicul a apreciat-o la adevărata sa valoare”. Deși nu îi lipsește niciunul dintre ingredientele necesare – nici documentarea solidă, nici punerea în context a personajului împreună cu orchestrarea punctelor de vedere proiectate asupra lui, nici investigația psihologică de mare finețe – această biografie a unui urmaș spiritual al Sfântului Bernard este ratată, deoarece autorul încalcă deliberat toate regulile obiectivității și ale coerenței discursive. În mod evident, cartea nu a corespuns așteptărilor. Ar fi putut fi utilă, servind nu doar comunitatea trapiștilor, dar și cauza apărătorilor religiei în general, ar fi putut fi „cartea momentului”, pentru că, deși după 1830 se produsese o apropiere între guvernarea lui Ludovic-Filip și biserică, relațiile rămăneau în continuare fragile. Cum însă păstrează doar aparențele unei biografii într-o țesătură narativă greu de urmărit, publicul dornic de informație și învățăminte nu s-a entuziasmat pentru un text straniu, „rugos și imprevizibil”, după cum îl caracterizează foarte inspirat Jean d’Ormesson. *Viața lui Rancé* nu a fost în niciun chip cartea momentului, după cum nu a fost și nici nu este un text destinat amatorilor de biografii. În schimb, și-a depășit cu mult momentul pentru a intra în familia capodoperelor, ceea ce în cazul *Geniului creștinismului* nu mai este valabil decât pentru „pagini alese”. *Viața lui Rancé* se adresează mai curând iubitorilor de inefabil și scormonitorilor în misterul creației, pentru că se situează la frontiera a ceea ce, din perspectiva modernității, numim experiment. Roland Barthes consideră că „lasă impresia de capodoperă, dar noțiunea nu i se potrivește pentru că este prea contemplativă”, lipsind-o de caracterul dinamic al nedesăvârșirii sale.

Armand-Jean Le Bouthillier de Rancé părea născut sub o stea norocoasă. Aristocrat, se bucura de afecțiunea protectoare a cardinalului Richelieu și a reginei Caterina de Medici, moștenise de la o vârstă fragedă titluri ecleziastice importante, însoțite de venituri pe măsură și primise o educație aleasă, altoită pe o uimitoare precocitate și pe înzestrări intelectuale ieșite din comun. Nu a avut niciun motiv să refuze cariera de abate monden, care îi asigura o poziție socială de invidiat, și a pășit cu strălucire în cele mai înalte cercuri ale nobilimii, dovedind că era ambițios, erudit, de o eleganță scilipitoare, suficient de cameleonic pentru a se afirma cu la fel de mult aplomb printre oamenii de lume și în ierarhia bisericească. I se atribuie o afirmație sfidătoare prin sinceritatea ei: „Dimineața vânez ca un diavol, iar seara predic ca un înger”. Adora compania femeilor și era foarte apreciat de ele, așa că ni-l putem lesne închipui în cercurile libertine, în saloanele prețioaselor sau la Curte, implicat în toate distracțiile și intrigile epocii, în aventurile galante cele mai îndrăznețe păstrând aparențele cele mai onorabile. Toți memorialiștii veacului al XVII-lea consemnează legătura sa cu ducesa de Montbazon, o femeie atât de frumoasă, atât de curtată, cu un palmares amoros atât de impresionant, încât amintirea ei a pătruns până și în cuplete și cântece populare care s-au păstrat peste veacuri. Se pare însă că pasiunea pentru abatele de Rancé a fost cea mai puternică și s-a sfârșit doar odată cu moartea ei în urma unei boli năprasnice.

Consternat, în sensul cel mai profund al cuvântului, de această pierdere și terifiat, se pare, de o viziune infernală în care iubita sa i se arăta mistuită de flăcări, Rancé hotărăște să renunțe la viața extravagantă, la lux și la averi; traversează o perioadă de ezitări, cere ajutorul unor sfetnici de încredere, apoi alege irevocabil retragerea la o mănăstire a ordinului cistercienilor, uitată și aproape abandonată, ale cărei beneficii le moștenise: Notre-Dame de la Maison Dieu de la Trappe e într-o stare avansată de ruină materială și spirituală când se stabilește el acolo, în calitate de abate

regular de astă dată, adică intrat în rândul călugărilor. Elaborează un program de reformare a abației, laudabil fără nicio rezervă sub aspectul lui material, foarte controversat însă ca doctrină spirituală, pentru că era din cale-afară de auster. Regula esențială era tăcerea – călugării trăiau laolaltă fără a comunica altfel decât pe calea rugăciunii, într-un fel de sihăstrie organizată în colectivitate, într-o uitare desăvârșită a lumii, păzită și de o mortificare a trupului, căreia puțini îi supraviețuiau. „Trapa nu era surâzătoare”, spune Chateaubriand comparând-o cu Port-Royal. „Prin regula sa, Rancé îl pune pe om singur în fața patimilor sale”, părănd a conduce un experiment ale cărui observații se păstrează în Viețile unor călugări ai săi pe care le-a scris: „Rancé profita de inocența ca și de pocăință [...] scria [aceste vieți] ca un grădinar care își însemnează cu câte o cruciuliță pachetele de semințe pentru clasarea unui parfum”.

În cei peste treizeci de ani de călugărie, Rancé își administrează fără odihnă „tărâmul uitării” și își apără regula: muncește la rând cu frații săi, îngrijește bolnavii, slujește la altar, scrie despre îndatoririle creștinești și traduce din Sfinții Părinți, se implică în disputa stârnită de janseniști, îi condamnă pe quietiști, polemizează îndelung cu părintele Mabillon în privința oportunității studiului în mănăstiri, îl înfruntă pe Ludovic al XIV-lea pentru schimbarea statutului abației, îi primește pe toți cei ce bat la poarta lui în căutare de ajutor sufletesc, fie ei aventurieri necunoscuți sau capete încoronate: „Pe toate cărările Trapei întâlneai fugari plecați din lume. Rancé, pe riscul și răspunderea lui, se ducea să-i culeagă. Aduna în poala rasei lui tăciuni aprinși, pe care îi semăna în pământ părăginit pentru a îngrășa pustietățile cu rămășițe de patimi”. Până când îl doboară infirmitățile bătrâneții, până la ultima suflare, Rancé nu își oferă răgaz nici ziua, nici noaptea. Pare o umbră hăituită. Chateaubriand îl urmărește în toate aceste ipostaze și, pentru a-l caracteriza, pune toate nuanțele nedumeririi, indignării sau admirației sale în formule precum cea de mai sus, care iradiază discursul cu lumina fulgerătoare a poeziei lor.

Încă din timpul vieții, povestea lui Rancé a alimentat tot felul de controverse, datorate în special înverșunării cu care acest om a vrut să se rupă de lume și să uite de ea, poveste pusă în legătură cu misterul neelucidat din jurul morții doamnei de Montbazon. Aici își are originea legenda.

Există o versiune potrivit căreia Rancé nu ar fi fost la curent cu boala, nici cu moartea iubitei lui. Întorcându-se dintr-o călătorie, a fost întâmpinat de un spectacol înspăimântător – ducesa zăcea moartă la ea în dormitor, întinsă pe pat, iar capul ei tăiat, nu se știe din ce motiv, se rostogolise pe jos. Se pare că șocul acesta a determinat schimbarea radicală din viața lui. Aceeași sursă pretinde că el ar fi păstrat capul adoratei sale ca pe o relicvă sfântă, ținându-l cu el chiar la mănăstirea unde s-a închis – poveste pe care trapiștii o considerau calomnioasă și care îi face să îl acuze și pe Chateaubriand de neseriozitate pentru că o pomenește și o comentează.

Versiunea calomnioasă îi aparține unui pastor protestant, Daniel de Larroque. A fost publicată chiar în timpul vieții lui Rancé, drept comentariu la tratatul său *Despre sfințenie și despre îndatoririle vieții monastice* [*De la sainteté et des devoirs de la vie monastique*] și ca încercare de a lămuri adevăratele motive ale acestei convertiri care contraria pe toată lumea. A avut parte de replici vehemente, ieșite cu promptitudine de sub pana unor apărători convinși ai abatelui reformator și ai imaginii Bisericii. „Asupra faptului în sine dat la iveală de o pană protestantă s-a revărsat o avalanșă de blesteme catolice”, comentează Chateaubriand fără a-și putea reține ironia. Cu toate documentele în mână, de la tribuna posterității, el încearcă să joace rolul judecătorului imparțial, susținând că nu are motive să-l omită pe cel mai șocant dintre ele, pentru că nu fusese infirmat de niciun argument irevocabil și pentru că, este el de părere, aflarea adevărului despre tinerețea lui Rancé nu va face decât să-i sporească meritul de a fi ales calea mortificării. „Oare Sfântul Augustin și Sfântul Ieronim nu-și datorează puterea lor din urmă tocmai slăbiciunii

lor dintâi?”, se întreabă el, pentru a mai adăuga că „o mărturisire sinceră l-ar fi scutit pe Rancé pentru totdeauna de calomnii”. Pe lângă toate acestea mai era și argumentul poetic, deloc neglijabil, al formidabilei cariere literare a poveștii lui Rancé: începând din secolul al XVIII-lea, o literatură romantică *avant-la-lettre*, mai îndrăzneată chiar decât „invențiile turbate”, cum numește Chateaubriand producțiile unor contemporani ai săi, s-a dezvoltat în principal pe direcția deschisă de aceeași versiune calomnioasă („Toți poeții au adoptat versiunea lui Larroque, toți reprezentanții bisericii au respins-o”).

Cât privește relicva, a cărei păstrare nu fusese nici ea irevocabil infirmată, Chateaubriand citează o „piesă” demnă de toată atenția atât prin autoritatea sursei din care provine – Bossuet, marele orator, coleg de școală și prieten cu Rancé –, cât și prin aluzia destul de macabră și foarte transparentă pe care o conține: „Am dat dispoziție, scrie el adresându-i-se lui Rancé, să vi se trimită două cuvântări funebre care, deoarece arată neantul omenirii, își pot afla locul printre cărțile unui solitar și, în orice caz, el le poate privi ca pe două capete de mort destul de impresionante”. Era vorba despre cuvântările funebre scrise de Bossuet la moartea reginei Angliei și a cumnatei lui Ludovic al XIV-lea. Chateaubriand comentează această scrisoare cu un amuzament abia disimulat, întărind aluzia cu o perfidă întrebare retorică: „Făcea oare aluzie [Bossuet] la capul acestei femei trimițând alte două capete să se întrețină cu el? Genul de glumă formidabilă pe care și-o îngăduie nu se potrivește oare cu ușurătatea primei vieți a lui Rancé și cu asprimea celei de-a doua?”. Este limpede în ce direcție înclină opțiunea lui, și cu atât mai izbutite vor fi efectele poetice bazate pe exploatarea imaginii puternice a acestei relicve. De pildă, atunci când este tentat să-l condamne pe Rancé pentru asprimea regulii sale, împinsă dincolo de limitele suportabile, Chateaubriand va trebui să admită în cheie solemnă că, în fața oricărui reproș, abatele, cel dintâi care o aplica exemplar, se prezintă cu „capul însângerat al penitenței”. Sursa metaforei este evidentă. De asemenea, reproducând relatările care se păstrează despre clipa morții lui Rancé, Chateaubriand spune foarte clar că,

după ce a sărutat „semnul mântuirii”, abatele a sărutat și capul de mort de la picioarele crucifixului. Apoi se întreabă: „Își amintea oare Rancé de relicva care, conform tradiției, se spunea că era așezată în preajma lui?”. Chateaubriand acreditează cu mijloacele poeziei documentul controversat, restabilind în același timp și legitimitatea legendei în general, pe care el o consideră esențială pentru înțelegerea istoriei: „Analele omenirii sunt alcătuite din multe legende în care se amestecă și câteva adevăruri: cine e sortit viitorului are în adâncul vieții sale un roman, pentru a da naștere legendei, miraj al istoriei”. Observația are și un accent personal, mai intim chiar decât poate părea la prima vedere. Chateaubriand știe, și nu-i displace, că deja este el însuși o legendă, și mai știe ce „roman” poartă în „adâncul vieții sale”. O versiune a acestui „roman” se afla în *Memoriile de dincolo de mormânt*, necunoscute publicului pe-atunci. Poate și de aceea, pe calea legendei și a mirajului, vrea să își antreneze cititorul. *Viața lui Rancé* nu conține însă doar legenda lui Rancé, ci multe alte legende și povești de care Chateaubriand își amintește cu acest prilej. Relatarea se rătăcește astfel frecvent în numeroase digresiuni, unele lungi, altele fulgurante, toate la fel de imprevizibile, care abat atenția de la biografia propriu-zisă, de parcă autorul însuși ar fi distrat și nu se poate concentra.

FASCINAȚIA TĂCERII

Faptul că Rancé s-a călugărit în urma unei aventuri galante, oricât de spectaculoasă, nu avea totuși nimic excepțional în sine pentru veacul al XVII-lea, când multe dintre marile pasiuni, adevărate povești romantice în plin clasicism, s-au încheiat la mănăstire. Chateaubriand le și amintește pe unele dintre ele, uneori ironic, alteori nostalgic, spunând de pildă în legătură cu retragerea la carmelite a doamnei de la Vallière, una dintre favoritele lui Ludovic al XIV-lea, că pe atunci la mănăstiri „se trăia în aerul inspirat și expirat de sânul tinerelor și frumoaselor iubite”. Mai puțin obișnuit poate fi considerat faptul că Rancé s-a afirmat

ca reformator și că încă din timpul vieții a exercitat o mare atracție dincolo de comunitatea sa religioasă, în contradicție oarecum cu o regulă bazată pe tăcere și a cărei esență era uitarea.

E greu de spus ce anume în această poveste putea să-i provoace lui Chateaubriand „un firesc dezgust”. Mai mult ca sigur că nu subiectul în sine îl indispucea, în ipoteza că i s-ar fi părut nepotrivit să-l abordeze, dată fiind viața lui dezordonată, cu nenumărate abateri de la preceptele creștinești. Mai curând trebuie să-i fi displăcut proiectul unei biografii, ideea de a se supune unui gen a cărui primă condiție e obiectivitatea și vocea „albă”.

A pornit totuși cercetarea. La o vârstă la care era chinuit de numeroase suferințe, pasiunea sa dintotdeauna pentru istorie și pentru erudiție i-a dat putere pentru o muncă impresionantă de documentare, făcută în timp record: în mai puțin de un an, a citit tot ce se scrisese despre Rancé, întreaga operă a lui Rancé însuși, a consultat manuscrise, și-a trimis secretarii să fișeze în biblioteci lucrări pe care nu mai avea timp să le parcurgă singur, a revăzut multă informație despre epoca personajului său, acel veac XVII care, în admirația sa, mai rivaliza doar cu Antichitatea greacă și romană, a vizitat prioratul lui Rancé de lângă Chambord și abația pe care a reformat-o. Și ce anume a descoperit? În esență că Rancé este un personaj care se refuză biografiei, de vreme ce singura lui obsesie a fost să-și pecetluiască trecutul cu uitarea cea mai deplină („Un creștin nu trebuie să aibă amintiri, memorie, nici resentimente” – aceste cuvinte îi aparțin lui Rancé). A pus tăcerea în centrul doctrinei sale, definind-o chiar cu talent literar, care nu trece neobservat de Chateaubriand: „Tăcerea este comuniunea cu Divinitatea, limbajul îngerilor, elocința Cerului, arta de a-l convinge pe Dumnezeu, podoaba singurățăților sacre, somnul înțelepților care veghează, cea mai substanțială hrană a providenței, patul virtuților. Într-un cuvânt, pacea și mântuirea se află în popasul unei tăceri bine cumpănite”. Tăcerea aceasta atât de adâncă reprezintă pentru Chateaubriand o zonă de fascinație: „Că tăcerea lui Rancé este înfricoșătoare și că strecoară îndoială în cele mai curate suflete. [...] În fața unui asemenea om trebuie

să tremurăm”, spune el la începutul cercetării sale, suspectându-l pe marele penitent că ar avea mai multă voință decât credință și îndoindu-se de izbânda lui: „Rancé a locuit treizeci și patru de ani în pustie, nu a fost nimic, nu a vrut să fie nimic, [...] nu s-a slăbit nicio clipă din pedeapsa pe care și-o administra. După toate astea, a putut el să se lepede cu totul de firea sa?”. La un moment dat, fascinația capătă accente de indignare: „Niciodată nicio mărturisire, niciodată nu vorbește despre ceea ce a făcut, despre greșelile, despre căința lui. [...] Creatura nu merită explicații: își închide povestea în sine, iar ea îi cade pe inimă”. Tăcerea este povara care îl zdrobește pe Rancé, mai curând decât mortificarea fizică.

Spre deosebire de Rancé, pentru care viața nu mai are sens decât în uitare, pentru Chateaubriand, ajuns la bătrânețe, viața nu mai are sens decât în amintire și în memorie și, pe cât posibil, în scrisul care le fixează. Cu viața lui, Rancé l-a provocat la o mare demonstrație de poetică a amintirii pe scriitorul care, înconjurat din toate părțile de amintiri, se simțea trecut de partea timpului. O spune la sfârșitul Cărții a II-a, ca o observație fugară, strecurată într-o paranteză, după un fragment citat din *Geniul creștinismului*: „mă autocitez (eu nu mai sunt decât timp)”. De aceea, toată cercetarea întreprinsă, odată asimilată de memoria sa prodigioasă, va fi restituită ca amintire a unei experiențe personale, amestecată în noianul copleșitor al amintirilor, a căror pierdere îi sfâșie sufletul: „Să te rupi de lucrurile reale nu înseamnă nimic, dar de amintiri! Inima se frânge la despărțirea de vise, atât este de puțină realitatea în om”. Chateaubriand în numele său vorbește aici. Este una dintre cele mai intime mărturisiri ale sale și face ecou uneia asemănătoare, dar mai puțin dureroase, din *Memorii de dincolo de mormânt*: „Atât de deșartă ne este viața, încât nu este decât un reflex al memoriei”. Mărturisirea făcută în *Viața lui Rancé* conține totuși o nuanță esențială în plus: amintirile au ceva din plămada visurilor pentru că restituie trecutul înfrumusețat și întregit de partea lui de iluzie. În amintire ești deopotrivă cum ai fost și cum ai fi vrut să fii, în amintire revezi tot ce ai trăit și, negreșit, măcar ceva din ceea ce ai fi vrut să trăiești. Acesta

este de fapt Chateaubriand însuși ca om al *Memoriilor de dincolo de mormânt*, înfrumusețat, idealizat, în postura de model oferit posterității. Iar posteritatea a fost necruțătoare în a-l acuza de fals, chiar și admitând că valoarea *Memoriilor* nu constă în sinceritatea mărturisirii. În clipa scrierii *Vieții lui Rancé*, Chateaubriand se află, să nu uităm, în acel timp de grație și de suferință de la marginea mormântului său, singur în fața crucifixului – oglindă care îl obligă să se întoarcă în sine și să se arate, fie și filtrat, într-o lumină mai adevărată. Așa se explică numeroasele devieri ale acestui text și mai ales trăsătura de intimitate, tonul șoptit, de confidență, neasemănător celui din *Memorii...*, și într-un fel mai autentic. Nimic mai personal, de pildă, decât următoarea reflecție: „Oamenii care au îmbătrânit în păcat își închipuie că atunci când le va fi sosit ceasul vor putea cu ușurință să alunge tinerele grații, ca pe niște sclave. E o greșeală, de vise nu scapi după plac, te zbați cu durere împotriva unui haos unde cerul și infernul, ura și iubirea, indiferența și patima se amestecă într-un vâlmășag înfricoșător”. Reflecția îl vizează pe Rancé, dar Chateaubriand știe că în aceeași măsură și pe el însuși, pentru că și el și-a trecut sub tăcere slăbiciunile, crezând că le va uita. Oricum, tăcerea lui Rancé îl revoltă și îl fascinează prin obstinție.

Revolta și-o traduce în termeni uneori brutali – „Rancé ar fi un om de alungat dintre oameni”; fascinația se simte la tot pasul, în evidenta plăcere cu care îi umple pustiu de tăcere și uitare cu toate gândurile sale.

PREȚUTINDENI AMINTIREA

Dacă Rancé tace în privința iubirii pe care și-a închis-o pentru totdeauna în inimă, Chateaubriand îl închipuie bântuit veșnic de himera doamnei de Montbazon, așa cum era el însuși bântuit de himerele tinereții sale, la care face aluzie de mai multe ori. De exemplu, o lungă și aparent inexplicabilă digresiune – doar pentru a vorbi despre un caracter exemplar și o iubire sinceră – o aduce în Cartea I a *Vieții lui Rancé* pe blonda Cordelia de Castellane sub chipul unei strămoașe (Marcelle) din vremea lui